

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER CİROLANABİLİR KARGO BELGELERİ KONVANSİYONU (NCDs) ÖZET MAKALE

Abdurrahman Özalp

ICC Türkiye Bankacılık Komisyonu Başkanı

Birleşmiş Milletlerin Cirolanabilir Kargo Belgelerine İlişkin Konvansiyonu veya "Devredilebilir Yük Belgelerine İlişkin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi" (İng. United Nations Convention on Negotiable Cargo Documents-NCDs), UNCITRAL tarafından hazırlanmış ve BM Genel Kurulu'nun 15 Aralık 2025 tarihli 80/162 sayılı kararıyla kabul edilmiştir. "Accra Sözleşmesi" olarak da anılacak ve 2026'nın ikinci yarısında 26 Ekim 2026 tarihinde Gana'nın Accra kentinde imzaya açılacaktır. Konvansiyon 5 bölüm ve 27 maddeden oluşmaktadır.

Konvansiyon, taşınmakta olan malları temsil eden "devredilebilir" (ciro edilebilir) belgeler için ortak bir hukuki çerçeve oluşturuyor. Bugüne kadar bu tür devredilebilir belgeler esasen deniz taşımacılığında (konşimento) kullanılıyordu; kara, hava, demiryolu gibi diğer taşıma türlerinde genelde devredilemeyen belgeler düzenleniyordu. Buda bu belgelerin malın devrinde ve finansmanında zorluklar oluşturuyordu. Konvansiyon bu kavramı tüm taşıma türlerine (tekli veya çoklu/multimodal taşıma) yayıyor, belgelerin kağıt veya elektronik ortamda düzenlenebilmesini sağlıyor. Burada hedef: bankaların bu belgeleri finansman aracı olarak daha rahat kabul etmesi, özellikle KOBİ'ler ve denize kıyısı olmayan ülkelerdeki firmalar için ticaret finansmanına erişimini kolaylaştırması, kapıdan kapıya taşımacılığını desteklenmesi ve dijitalleşmenin teşvik edilmesidir.

Konvansiyon, üzerinde kendisine açık bir atıf bulunan devredilebilir yük belgelerine uygulanıyor. Uygulanabilmesi için şu üç bağlantı noktasından birinin bir taraf devlette olması yeterli: malların teslim alındığı yer, teslim edileceği yer veya belgenin düzenlendiği yer. Konvansiyon, taşımacılığı düzenleyen mevcut uluslararası sözleşmelerin veya ulusal hukukun yerini almıyor.

Konvansiyonda kullanılan taraflarlar şunlardır:

Taşıma operatörü/işletmecisi: Gönderenle taşıma sözleşmesi yapan ve taşımanın gerçekleştirilmesinden sorumlu taraf (taşımayı bizzat yapması şart değil).

Gönderen: Taşıma işletmecisiyle sözleşme yapan taraf.

Alıcı: Sözleşmede malları teslim almaya yetkili gösterilen kişi.

Hamil: Belgeyi elinde bulunduran ve belgede gönderen, emrine düzenlenen kişi ya da usulüne uygun ciro edilen kişi olarak gösterilen taraf — sözleşmenin en merkezi kavramı.

Cirolanabilir Kargo Belgesi (NCD): Taşıma işletmecisi tarafından imzalanıp düzenlenen, "emre" veya "devredilebilir" gibi ifadelerle malların hamilin emrine teslim alındığını gösteren kağıt belge ya da elektronik kayıt.

Belgenin Düzenlenmesi ve İçeriği

Belge, ancak taşıma operatörü ile gönderen anlaşırса düzenlenir (taraf özerkliği ilkesi). İki yöntem var: mevcut bir taşıma belgesine taşıma operatörü imzalı şerh düşölerek, ya da hiç taşıma belgesi düzenlenmemişse/iptal edilmişse bağımsız belge olarak düzenlemek. Aynı mallar için hem bu belge (NCD) hem başka bir devredilebilir taşıma belgesi (örn. konşimento) talep edilemez — çifte belge riski böylece önleniyor.

Belgede taraf isimleri, malların niteliğı, teslim yeri/tarihleri, nüsha sayısı, navlun şartları gibi bilgiler bulunması bekleniyor; ancak bunlardan birinin eksik olması belgenin geçerliliğini tek başına etkilemiyor. Taşıma operatörü, gönderenden aldığı doğrulayamadığı bilgileri belgede çekince koyarak sorumluluk dışı bırakabiliyor; çekince konulmamışsa bilgi, iyi niyetli üçüncü kişilere karşı kesin delil sayılıyor.

Hamilin Hak ve Sorumlulukları

Belge düzenlendikten sonra, malın tesliminin talep edilmesi dahil belgedeki haklar yalnızca hamil tarafından kullanılabilir. Belgenin devri, malın fiziksel tesliminin hukuki sonucunu doğurur — yani belge bir tür kıymetli evrak gibi "mülkiyet belgesi" işlevi görüyor. Gönderen dışındaki bir hamil, sadece belgeyi elinde bulundurmakla sorumluluk üstlenmiyor; sorumluluk ancak bir hakkı fiilen kullanırsa doğuyor. Haklar, ciro + zilyetlik devriyle ya da (ciro beyaz/açıksa) yalnızca zilyetliğin devriyle aktarılabilir.

Elektronik Belgeler (IV. Bölüm)

Elektronik devredilebilir yük belgelerinin kağıt belgeyle eşdeğer sayılması için gereken koşullar düzenleniyor: belgenin tekliğinin ve bütünlüğünün korunması; imza, zilyetlik, ciro gibi işlevlerin güvenilir bir yöntemle elektronik ortamda karşılanması. Bu kurallar UNCITRAL'in önceki metinlerinden (Elektronik Devredilebilir Kayıtlar Model Kanunu vb.) esinleniyor.

Yürürlük

Depoziter BM Genel Sekreterliğidir. Tüm devletlerin imzasına açık; onuncu onay/katılım belgesinden 180 gün sonra yürürlüğe girecek. Devletler yalnızca, tamamen deniz yoluyla yapılan ve taraf oldukları başka bir uluslararası sözleşmenin kapsadığı taşımalar için bu Sözleşmeyi uygulamama çekincesi koyabiliyor — başka çekinceye izin yok.

Bu konvansiyonun oluşturulması için çalışmalar 2019'da Çin'in UNCITRAL'e sunduğı bir öneriyle başladı, yıllar içinde UNCITRAL'in VI. Çalışma Grubu tarafından geliştirildi ve Temmuz 2025'te Komisyon tarafından tamamlanarak Genel Kurul'a sunuldu.

Konvansiyonun yapısı aşağıdaki gibidir.

BÖLÜM I — Genel Hükümler

Madde 1 – Uygulama Kapsamı

Konvansiyon, üzerinde kendisine açık atıf bulunan NCD'lerin düzenlenmesi, devri ve hukuki etkilerine uygulanır. Uygulanabilmesi için şu üç bağlantı noktasından biri bir taraf devlette olmalı: (a) malların teslim alındığı yer, (b) teslim edileceğı yer, (c) belgenin düzenlendiğı yer.

Taşımayı düzenleyen başka uluslararası sözleşme veya ulusal hukuku etkilemez; aksi belirtilmedikçe taşıyıcı/gönderen/alıcının mevcut hak ve sorumluluklarını değiştirmez.

Madde 2 – Tanımlar

Gönderen: Taşıma operatörü ile taşıma sözleşmesi yapan taraf. Alıcı: Sözleşmede teslim almaya yetkili gösterilen kişi. Hamil: Belgeyi elinde bulunduran ve belgede gönderen/emrine düzenlenen/usulünce ciro edilen kişi olarak gösterilen (ya da ciro beyazsa belgeyi taşıyan) taraf. NCD: Taşıyıcının imzalayıp düzenlediği, "emre" veya "devredilebilir" ibaresiyle malların hamilin emrine teslim alındığını gösteren kağıt/elektronik belge. Taşıma sözleşmesi: Taşıma operatörünün bedel karşılığı uluslararası taşımayı üstlendiği sözleşme. Taşıma operatörü/işletmecisi: NCD'nin ifasından sorumlu taraf (taşımayı bizzat yapması gerekmez).

BÖLÜM II — Düzenleme, İçerik ve Hukuki Etki

Madde 3 – NCD'nin Düzenlenmesi

Yalnızca taşıma operatörü-gönderen anlaşırса düzenlenir. İki yöntem: (a) mevcut taşıma belgesinin her nüshasına taşıma operatörü imzalı şerh düşülmesi, (b) taşıma belgesi hiç düzenlenmemiş/iptal edilmişse bağımsız NCD düzenlenmesi.

Şerh yönteminde, hangi tarihten itibaren NCD sayılacağı açıkça belirtilmelidir.

Mallar teslim alındığında düzenlenir (taraflar anlaşırса daha sonra da olabilir).

Taşıma operatörü, NCD düzenlediği mallar için ayrıca başka bir devredilebilir taşıma belgesi (örn. konşimento) talep edemez — çifte belge yasağı.

Emre veya belirli kişinin emrine düzenlenir; kişi belirtilmemişse gönderenin emrine sayılır.

Madde 4 – İçerik

Zorunlu: taraf ad/adresleri, malın niteliği/işaretleri/tehlikelilik beyanı/adet/ağırlık (gönderenden alınan bilgiler), malın görünür durumu, teslim alma ve düzenleme yeri-tarihi, (bağımsız belgeyse) sözleşme şartları, teslim yeri, nüsha sayısı, navlun durumu.

İsteğe bağlı: teslim tarihi/süresi, güzergâh-taşıma türü-takip bilgisi, uygulanacak hukuk, taraflarca eklenmesi kararlaştırılan diğer bilgiler.

Madde 5 – Eksiklikler

Zorunlu bilgilerden birinin eksikliği, belge tanım şartını (Md. 2/5) karşıladığı sürece geçerliliği etkilemez — ancak taşıma operatörünün sorumluluğunu kaldırmaz.

Belirsizlik durumunda varsayılan kurallar: tarih belirtilmemişse düzenleme tarihi geçerli sayılır; teslim alma tarihi yoksa düzenleme tarihinde alındığı, malın durumu belirtilmemişse iyi durumda teslim alındığı varsayılır.

Madde 6 – Delil Etkisi

Taşıma operatörü, gönderenden aldığı bilgilerin doğruluğuna dair sorumluluk almadığını yalnızca bilginin yanlış olduğuna dair bilgisi/şüphesi varsa veya kontrol imkânı yoksa belirtebilir.

Çekince konulmadıkça NCD, malların belirtildiği şekilde teslim alındığına dair kesin karine oluşturur; iyi niyetli üçüncü kişiye devredilmişse taşıyıcı aksini ona karşı ispatlayamaz.

BÖLÜM III — Hamilin Hak ve Sorumlulukları

Madde 7 – Hamilin Hakları

Teslim talep hakkı dahil NCD'deki haklar yalnızca hamil tarafından kullanılabilir.

Sonradan hamil olan (gönderen olmayan) kişi, sanki sözleşmenin tarafıymış gibi talep ve tasarruf hakkı kazanır; taşıma operatörü ona karşı NCD'nin açık şartlarıyla çelişen sözleşme hükümleri ileri süremez.

Belgenin devri, malın fiziksel teslimiyle aynı hukuki sonucu doğurur (mülkiyet belgesi işlevi).

Hak kullanımı için belge ibrazı gerekir; birden fazla nüsha varsa tasarruf hakkı için tümünün ibrazı şart.

Madde 8 – Eksik Bilgi/Talimat

Taşıma operatörü gerekli bilgi/talimat/belgeyi önce hamilden ister; makul çabaya rağmen temin edemezse taşıma sözleşmesine göre hareket eder.

Madde 9 – Hamilin Sorumluluğu

Sadece hamil olmak (hak kullanmadan) sorumluluk doğurmaz.

Bir hakkı fiilen kullanan hamil, o kullanımdan doğan ve NCD'den tespit edilebilen sorumluluğu, sözleşmenin tarafıymış gibi üstlenir.

Madde 10 – Teslim

Mallar yalnızca NCD'nin iadesi karşılığında teslim edilir. Birden fazla nüsha varsa, birinin iadesi yeterli; diğerleri geçersiz hale gelir.

Madde 11 – Hakların Devri

(a) Ciro (isme/beyaz) + zilyetlik devri, veya (b) son ciro beyazsa yalnızca zilyetlik devri yoluyla.

BÖLÜM IV — Elektronik NCD'lere Özel Koşullar

Madde 12 – Genel Şartlar

Güvenilir bir yöntemle kaydın NCD olarak tanınması, kontrole tabi tutulabilmesi ve bütünlüğünün korunması sağlanırsa elektronik kayıt NCD olabilir.

Madde 13 – İçerik Şartı: Bilgiye sonradan erişilebiliyorsa karşılanır.

Madde 14 – İmza Şartı: İmzalayanı ve niyetini belirleyen güvenilir yöntem varsa karşılanır.

Madde 15 – Zilyetlik Şartı: Bir kişinin münhasır kontrolünü kuran güvenilir yöntem varsa karşılanır; devir, kontrolün devriyle olur.

Madde 16 – Ciro Şartı: Gerekli bilgi kayda dahilse ve Md. 13-14'e uygunsa karşılanır.

Madde 17 – Ortam Değişikliği

Taraflar anlaşır ve güvenilir yöntem kullanılırsa kağıt↔elektronik geçiş yapılabilir. Önceki nüshalar iade edilir, yeni belge öncekinin yerine geçtiğini belirtir, eski nüshalar geçersiz olur. Tarafların hak/yükümlülükleri değişmez.

Madde 18 – Güvenilirlik Standardı

Yöntem; işletim kuralları, veri bütünlüğü, yetkisiz erişime koruma, denetim, akreditasyon, sektör standartları gibi unsurlar ışığında amaca uygun güvenilir olmalı, ya da işlevi fiilen yerine getirdiği ispatlanabilmelidir.

BÖLÜM V — Nihai Hükümler

Md. 19 (Depoziter): BM Genel Sekreteri.

Md. 20 (İmza/Onay/Katılım): Tüm devletlerin imzasına açık; onay/kabul/uygun bulmaya tabi; sonradan katılıma da açık.

Md. 21 (Bölgesel Örgütler): Yetkili bölgesel ekonomik entegrasyon örgütleri de taraf olabilir, yetki kapsamında devlet gibi hak/yükümlülük taşır.

Md. 22 (Birleşik Olmayan Hukuk Sistemleri): Farklı hukuk bölgeleri olan devlet, uygulamayı bölgelerinden birine/bazılarına sınırlandırabilir; beyan yoksa tüm bölgelere uygulanır.

Md. 23 (Beyan Usulü): Beyanlar imza/onay sırasında yazılı yapılır, Sözleşmenin yürürlüğe girmesiyle eş zamanlı etkili olur; değiştirilebilir/geri alınabilir (180 gün sonra etkili olur).

Md. 24 (Çekinceler): Yalnızca, tamamen deniz yoluyla yapılan ve taraf olunan başka bir sözleşmenin kapsadığı taşımacılar için çekince konabilir — başka çekinceye izin yok.

Md. 25 (Yürürlük): Onuncu onay belgesinin tevdiinden 180 gün sonra yürürlüğe girer; sonraki devletler için kendi belgelerinden 180 gün sonra. [imzalarından 180 gün sonra]

Md. 26 (Değişiklik): Taraf devlet değişiklik önerebilir; üçte biri konferans isterse toplanır; konsensüs esas, olmazsa üçte iki çoğunluk; onuncu onaydan 180 gün sonra yürürlüğe girer, yalnızca kabul edenleri bağlar.

Md. 27 (Fesih): Yazılı bildirimle fesih mümkün; bildirimin alınmasından 365 gün sonra (veya belirtilen daha uzun sürede) etkili olur.

Önemli Not:

Bu yazı yakın zamanda yürürlüğe girecek konvansiyonun kullanımı konusunda yardımcı olmak ve yol göstermek amacıyla hazırlanmıştır. Gerçek işlemlerde kullanılmasının gerekmesi halinde NCD konvansiyonun orijinal metninin esas alınması ve buna göre işlem yapılması gerekir. Bu nedenle yanlış yorum ve kullanımlardan dolayı sorumluluk alınmaz.